

*Et pater ex dictis patria dignissime fuit.
Quique tibi vitam abiulit est quoque dictus
Ipse pater patria, Dic Phobus adhuc utrius
Urrisque hic patres est vitam dare, Patriis & hoc est
Romani, si quam potuit dare, demere vitam
Posse etiam natis: vitam dedit alter, ut alter
Vitam adimit, patria pater est sic dictus uerque.*

Nec desunt parentum exempla, qui hac sibi concessa facultate usi perhibeantur. Nam ut Junium Brutum, Avidium Cassium, Manilium Torquatum, & Posthumium Tiburtium præterea, quorū jam alio loco *supr. hoc lib. c. 4.* meminimus. Aulus Fulvius Senatoř ordinis vir euent in aciem filium retraxisse, à Salustio in *Catil.* Dionysius lib. 37. Valer. lib. 5. c. 8. narratur, juvenemque & ingenio & literis, & forma inter aequales nitentem, pravo consilio amicitiam Catilinæ sequitum, inque castra ejus temerari impetu ruerunt, supplicio mortis affecisset: praefatus, non se Catilina illum adversus patriam, sed patriæ adversus Catilinam genuisse: Quin etiam citra causam Reipublicæ ob solius pudicitia respectum, refert Pomponius in leg. 2. §. initium de origin. jur. Virginium Virginiam insontem filiam occidisse. Et Titus Livius lib. 1. P. Horatium, ejus Horatii patrem, qui superatus Curiatii, sororem occiderat, ita ad populum inducit loquentem, *se filiam jure casam judicare: ni ita esset patrio iure in filium animadversurum.* Nimirum quia hoc priscis Romanis iure potestatis licebat, & de liberis ut Budæus in l. 2. ff. de sicc. in annot. posterior. ait, etiam capitaliter citra judicium statuere poterant. Id quod ex Cicero in orat. pro domo sua, quoque intelligere possumus: qui de Clodio loquens, qui se in adoptionem plebejorum homini dederat, cùm ex patriciorum genere esset: ita inquit: *Credo enim quanquam in illa adoptione legitimè fidium est nihil, tamen te esse interrogatum, auctor ne eses, ut in te P. Fonteius vita, necisque potestatis habebet ut in filio?* Hæc namque concepta esse, & solemnia adrogationis verba, ex Agellio lib. 4. noč. Att. cap. 19. & Alex. ab Alex. lib. 2. gentil. cap. 8. didicimus. Sed neque Romanis dantatax verum aliis quoque nationibus hanc filiorum occidentorum licentiam fuisse communinem, vel ex eo colligimus, quod Egypci levissimam in filiorum occisoribus, ut Diiodorus, lib. 2. refert, animadversionem constituebant. Et Persæ crudelē in filios, & in servos dominationem exercuisse, paternaque potestate abuti soliti memorantur: Cael. Rhod. lib. 11. leſt. ant. c. 17. ad med. ex Arist. qui eorum imperium Tyrannidem nominat lib. 8. Ethic. c. 10. Apud Gallos item, ut Cæsar de bello Gall. lib. 7. testatur, virtus non in liberis tantum, sed & in uxores virtus, & necis potestatem habebant. Quod & apud Israhælitas, & alios adjacentes populos voluisse, ex Abrahami exemplo ita libere filium Isaacum mori devovere audientis, & Jephæ, qui à bello rediens filiam sibi primo oblatam in victimam

trem,

Lib. II. Caput VII. & VIII.

47

trem, sed plurali numero *sanguinolentos*, ad filios referendum, & recens natos, adhucque sanguine materno madentes interpretandum, ut jam pridem multi magni nominis vihi animadverterunt. Pinel. & Covarrub. sup. Alc. lib. 1. de verb. sig. Cujac. in part. C. de inf. expos. Et bis qui *sanguinolentos* nutriendos accepturunt, Gilbert. Rhei. lib. 1. Enantiph. c. 21. P. Fab. 1. sem. 6. Neque mirum si famis & necessitatis ratione, hoc parentibus permiscentiura, nam id à paterna pietate nequaquam alienum videtur: cum satius sit eo modo parenti sibi simul & filio prospicere, quam utrumque maximo famis dolore, quem Menandet miserissimum vocat, perire. Unde Nehemia quanto capite populus fame oppressus, sic iniquitate patiuntur, leg. 5. & 4. C. de patre potest. Nam ut Salvianus lib. 3. ad Eccles. cib. pag. 387. Et Eusebius lib. 9. Histor. Eccles. cap. 8. refert, tempore Maximiani Imper. multos parentes filios suos vendidisse. Et Erisichthon postquam integrum patrimonium luxuriose profudit, tandem & filiam, ut fami succurreret, vendidit, ut tradit Ovid. 8. metam. his verbis.

*Et tandem deniso in vincere curu.
Filia restabat, non isto digna parente,
Hunc quoque vendit inops.*
Exstat etiam (ut alia que in hanc rem ex Trajan. lib. 1. de retr. §. 26. glos. 1. num. 14. Ascan. Clem. de patr. potest. effect. 1. num. 2. Piso. Soac. in §. 1. inst. de patr. potest. accepunt, silentio preterea) facerissimum apud Aristophanem in *Acar.* de Megarensi quodam exemplum, qui optionem filiabus dabat, vellentne vendi, an potius domi fame perire, Graece quidem, sed in hunc sensum.

*Verum o improba puella miseri patri
Ascendit ad cibum, si quid interierit alicubi,
Audire sanè, convertire ad vos ventrem,
Utrum vendi magulis, an curire male?*
Puell. Vendit, vendit.

CAPUT VIII.

Jus occidenti filios olim parentibus datum, posterioribus legibus ademptum, nec nisi modicum coercitionem, aut exhortatione remedium illis reliquit. His suppliciis parentes erga filios contentos esse debere, Seneca, Ambras. Salvian. & aliorum verbis ostensum. Trajanum filium, quem pater severè nimis trahatabat a patris manu liberasse, id jure factum, ut Papin. refert. Cujus verba cum Horatian. & Petr. Fab. emendantur, quamvis Cujacius emendationem non probet. Parentem filium sibi relatiorem judicibus offere debere. Multis hoc iuribus comprobatur. Sed præcipue Ulpian. responso in l. 2. de siccariis, De ejus interpretatione latissime agitur. Neminem indicia causa dannari.

*Q*uemadmodum vendendi, ita & occidenti filios potestas, novioribus legibus angustata videtur. Unde qua de hac re trac-

bet

ver eſſe quām carnifex, ut Senec. lib. 3. de benef. cap. 11. ostendit; dum inquit: *Ego quia utile est juventuti regi, imposimus illis domesticos magistratus sub quorum custodia contineantur. Sed & tradit in hanc rem alia eruditissimus Petrus Faber ubi sup. qui in supradicto Papinianni loco, posteriora verba mendosa esse existimat, & ex notarum similitudine, & ejusdem nominis repetitione deceptum librarium solvenda pietatis, scripsisse, ubi potestatis scribere debuerat. Quam emendationem sibi etiam arogat Hotomannus, in §. sed & major. Inst. de his qui sunt sui enun. 2. Cujacius autem in l. quidam cum filium 12. de verbis. & in op. posthum. ad Papin. in d. l. fin. & in not. solem. ad eandem & in not. ad d. l. dictus communem lectionem retinendam esse contendit; & quod potestas patria leviori vocabulo pietas interdum dicatur, & ut Tertull. in apolog. c. 34. scribit, *Gratus sit vocabulum pietatis quam potestatis.* Sed mihi Fabri, & Hotomanni conjectura non displicet, nam non ita ap̄e solvi pietas diciatur, ut potestas, Tit. inst. quibus modis ius potest, soloit̄ quin potius pietas cum naturaliter debeatur, nullo juris civilis figura, nulla emancipatione solemnitate tolli potuit aut solvi §. minus ergo, inst. de hered. quo ab intest. l. eas 8. decap. dim. Rursus ex eisdem etiam principis cognoscimus quanam ratione pater, ubi filii contumax, & protervus persisteret, nec paterna admonitione ad debitum obsequium, & pietatis officium adduci potuerit, in illum durius animadvertere facultatem non habeat, sed praefecto urbi, vel presidiū puniendum ex Alexandr. & Valerianī Imp. sanctionibus auferre teneantur; l. 3. & 4. C. de paſt. post. l. un. C. de emen. prop. Quod & vetusta Mosis lege, Deuter. c. 21. in fin. quam optimè Josephus lib. 4. jud. antiqu. c. 8. explicat, cautum invenimus, & Jurisconsultorum tempore etiam observatum videtur. Nam Maccer. in l. mil. agrum, & desertorem de re mil. (ex quo notant interp. filium delinquentem à patre oblatum, mitius puniendum), vide Tiraq. de pœn. temp. caus. 8. & Pinel. 2. p. Rub. C. de bon. n. 32. quamvis hoc non admittat Mendoza. lib. 1. de paſt. c. 1. n. 33. Sed contr. probat Dec. 2. crim. lib. 9. cap. 6. num. 4. patrem quendam, desertorem filium puniendum judicibus obtulisse, quem D. Pius in diuiriō militari doli jussit. Et Ulpianus l. 1. de obsequiis tradit, quod si filius patrem & matrem quos venerari oportet, commutellis afficit, vel impias manus eis infert, praefectus urbis delictum ad publicam pietatem pertinens, pro modo ejus vindicare debet. Id enim in filiis ut in servis observari soleat, ex variis juris nostris locis colligimus l. eleganter 24. §. fin. de pign. act. l. nec quicquam 9. §. de piano de off. procur. l. 1. §. cum patronus de off. pref. urb. Et ex eo præcipue, quod diserris verbis scribit Ulpianus in l. 2. ad l. Cornel. de sicar. Inauditum filium patrem occidere non posse, sed accusare eum apud praefectum præsidem provincia debere. Ubi ta-*

men Accurs. ridiculas admodum illius verbi inauditum communiscurt expositiones; interquas, ea, & interpretibus ceteris communiter placeat Bartol. Angel. Hippol. & Budaeo ibi. Pinel. d. 2. part. Rub. C. de bon. num. 18. Bris. & Prat. verb. inauditum, & vero propius videtur accedere, quæ verbum illud, pro non accusato sumit, proque eo cuius audire prius defensiones non fuerint, quem Græci ἀπόνοι vocant. In quo sensu Cajac. lib. 4. obs. c. 12. & 6. cap. 17. & in op. postul. de patr. potest, etiam sc̄m & iterum Ulpianum accepit, in ejus confirmationē Tackrum 4. annal. laudans, dum simil loquendi generē inaudito, inquit, filio exitum offerri. Volumunt quippe iura noviora, etiam in filio à patre occidendo, legem illam antiquam duodecim tabularum servari, quæ neminem inauditum, & indemnatum, incognita, inducta que causa occidi jubebat. Ad quem respiciens Salvianus Massilien. Episc. Interfici (inquit) indemnatum quemcumque hominem etiam addecim tabularum decreta veterantur. Et Divus Augustinus l. de civitate. Dei. Vos appello leges, judicесque Romani, n̄ m̄e post patrato facinora, nec quenquam scelestum indemnatum voluisse occidi, unde Cicero act. 2. in Verrem (vide alia in hanc rem latè congesta a Simanc. in cath. inst. tit. 2.) inter cetera que Verri obicit crimina. Honestissima, ait, atque ingerrimi absentes rei facti, inedita causa damnati, & ejecti. Et Quintus Curtius lib. 8. de Callistheno loquens, nullius cedem majorem Alexandro invidiam excitasse scribit, *Quād virūm optimis morib⁹, artibusque præditum, non tantum occidere; sed etiam torturit inedita quidem causa.* Et Simmachus ad Theodosium, & Arcadium scribens lib. 20. epist. 47. Quero igitur (inquit) ne in contumeliam judicii vestri, & juri, & innocentie fraus parentur: quando enim absentibus, atque ignorantibus inter alios gesta nocuerunt? Quis unquam sententiam namoris vestri inauditus exceptit? Quamvis Cicer. 1. de legib⁹. Dicitori hoc concessum recenseat. Ut quem velle, cito in inedita causa impune posset occidere. Se vero licet hac, his auctoribus placeat, nihil tam probari non possunt: nam juxta eam non male quis dixerit, auditum, & damnatum filium à patre interfici posse, quod Ulpianus à contrario innuit, & superiori interpretatione retenta Budæus sup. & Corrasius in l. filium quem n. 80. C. fam. ercis. admittunt. Id autem quām juris principi repugnat, manifestum est: Nam posteriores leges semper jus potestatis minuerunt, & patribus non occidendi filios dumtaxat, verum, & in eorum causis cognoscendi, & judicandi facultatem denegarunt, l. qui jurisdictioni, §. de jurisdic. omn. jud. vid. Tiber. Declan. lib. 9. crim. cap. 8. n. 10. Quidam ob rem licet non inficier, verbum inauditum pro eo plurimque sumi, qui auditus, & defensus non sit: unde Marcius. in l. 1. ff. de req. reis. Nec enim, inquit, inaudito causa quem damnari,

aqui-

causam prorumpere debuerunt. Nam cum nunquam (ut Quint. de c. 374. ait) leviter excedentes patres, cohibenda fuit illorum facultas, ne temere graviter, & asperè in filios savirent, quos postea interfecitos anxie dolerent. Certi inquit Salvian. in epist. ad Hypatiam, & quietam, pag. 198. etiam si justas succendendi causas parentes habeant, nihil contingere eiſ faſcius, nihil operatus protestat quod non auliat in veteribus prudentibus lectum est. Et Græci Auctores lib. 60. Basil. tit. 39. ipsum textum interpretantes, inauditum scripserunt significare inobedientem, rive contumacem, quem pater sibi non parentem non potest, ut olim occidere, sed judicibus puniendum offerte tenetur. Quam expositiōne licet Jacob. Cajac. d. lib. 6. obs. c. 17. non prober, mihi tamen Ulpiani mens, & Ediſardi Caldeira, lib. 3. variar. licet. cap. 3. qui eam sequitur, auditoris, facili negotio suadet. Quod cum non assequeretur Stephanus Forcat. dial. 81. & communis interpretationis ex superioribus argumentis acquisere non posset, inepti admodum tertiam Aercursi expositionem amplectitur, & inauditum explicat, pro impio, quique aliquid inauditum commisit, initium queritdam minime id probantum argumento permotus: l. calicolarum C. de Judeis l. 4. C. de apost.

CAPUT IX.

Adempta parentibus occidendi filios licentia, statim pœnas occiditoribus irrogatas. Hor jure, merito quodammodo in ipsorum parentum gratiam inductum. Ne ad exhiberationem quidem patrem sine magna causa accedere debere Ciceron. & Seneca elegansissimi verbis ostentum. Erixonem equitem Romanum, & Quintum Fabium Serviliatum ob filiorum cades iam olim damnatos fuisse. Martiani sententia de patre, qui filium in venatione necavit, multis doſorum interpretationibus obscurata magis quam exposta, latè explicatur, & novo, ac vero senu donatur.

Ergo licet olim de filio, ut de re sua, etiam abutendo, pater disponere posset, & illum concessa sibi potestatis jure impune interfici, l. 1. §. per hanc de rei vind. l. verbis legis 120. de verb. sig. janeta l. sed si lege §. consultis de pet. heredi postea tamē hoc crimen, restricto nimio parentum in filios imperio, & dominatione, non omnino inultum relinquere debere, prudentissime Romanæ reipublicæ legislatores animadverterunt. Idque in ipsorum quodammodo parentum gratiam, qui cum semper pro salute filiorum consilium optimum capiant l. fin. C. de curat. furios. & magis illorum, quam propriis doloribus afficiatur, l. iti quidem de eo quod met. eaus. non facile, impunitatis spe, ad necem filiorum cujuslibet ita, dicamne an futoris Obras Postumas.

G sum

sum fatentur. Glo. & Bart. & Alb. ibi Pet. Tiber. Decia. lib. 9. crim. c. 8. num. 11. ideò autem leviori poena affici patrem, quod in eum filius iustum exhortationis causam perpetrasset. Unde regulam generali multi conficiunt Jas. in l. jus civile, num. 28. de just. & jur. Manc. sing. 155. & alii relati à Menoch. casu 356. & Carter. in praxi. fol. mibi 220. Tiber. Dec. sup. cap. 15. num. 26. ut quotiescumque pater filio, vel filius patri, ita ingratus extiterit, ut possit secundum præfinitum legibus formam exheredari. Auth. ut cum de appell. §. aliud quoque c. coll. 8. possit quoque citra ordinariam parricidii poenam interfici. Alii verò patres potestatis qualitera quam contemplationem & præterita injuria dolorem Adriani ad diminutum supplicium movisse ajuant Anton. Gom. in l. 80. Tauri. num. 59. vers. vel alter & tertio cum in patre eo casu non tam castigatio & admittitudo filii, quā excessus puniatur. Que tamen omnes interpretationes, mihi partim ad Marcianum mentem accedere, & redditis ab eo rationibus convenire videntur. Nam cum dicat ideo deportatione damnarum patrem, quod filium in venatione latronis magis quam patti jure interficerit, insinuat quodammodo, etiam tunc necem jure patro irrogaram, nullo supplicio vindicari. Quare his relictis, & damnata etiam Forcatuli dial. 81. num. fin. sententia perperam existimatim limitatio patriæ potestatis jure, in duobus adhuc casibus patri liberorum necem permittam; nempe si filiam in adulterio deprehenderit l. me in ea de adulto, vel si noverca à filio adulteratum sciar, & illum jure patris occiderit: in Marcianum autem responso idēo à D. Adriano in insulam deportatum, quod magis id latronis quam patris animo fecerit. Ego præter omnium mentem existimo doctores monstrum sibi confinxisse, quod superare nunquam potuerunt, dum sibi persuaderint, mitius quām oportuerit, patrem ab Adriano fuisse punitum, non satis animadverentes, ultra filios qui matrem, patrem, avum, aviam, & alios ex ascendentibus occidissent, reliquos, qui sibi deorsum, aut transversum conjunctas personas necassent, licet parricidium committere dicerentur, non tamen cullei poena, sed ea quae fuit legis Cornelie de siccariis coerceri, ut expressè Marcian. in l. de parr. ostendit, dum ait: Ut pana ea teneantur, que est legis Cornelie de siccariis. Et expressius Modestinus, in l. pæn. 9. vers. qui alias, de parr. qui postquam more majorum parentum interfeciores culleo & serpentium contuberniis puniri dixerat, ita subdit. Qui alias personas occiderint preter patrem, & matrem, & avum, & aviam, quos more majorum puniri supradicimus, capitum pæna plectantur, aut ultimo suppicio mactentur. Quod cum ita sit, & legis Cornelie de siccariis poena in honestioribus deportatio in insulam fuerit, ut Marcianus testatur l. 3. §. legis ff. ad l. Cor. de siccari. l. qui cedem cod. tit. jam satis liquido constat, Divum Adrianum

CAPUT X.

Constantiniana primū sanctione cullei pænam, que olim in liberis, in parentes etiam liberorum interfeciores porrectam. Gravissimum esse delictum filios occidere. De filiorum amore plura. Eorum vitam parentibus propriæ cariorum. Eis omnia ex voto parvi. Particeps filii cur Terentio dicantur. Pro salute filiorum religiosè juratum. Ut superstites parentibus essent, & eorum oculi clauderent frequenter vota concipi. Hinc superstitionis non men. De more operiendi oculos mortuorum obiter nonnulla. Dolorem parentum in filiorum obitu, & pro eorum salute solliciti nem epitaphiis, & animalium exemplis ostensum. Plato qualiter, qualiter Egyptii filiorum occisores punierint. Nullum magis tormentum inventri quām filios in parentum conspectu necare.

Maximum itaque parentum vitæ, & neccis in liberos jus ademptum constitutionibus fuisse, satis ni fallor ex superioribus constat. Sed usque ad Constantini temporis filiorum cades, ordinaria homicidiu non peculiari & extraordinaria cullei & serpentium poena vindicabatur. Primus ergo Constantinus

in

in l. un. C. de his qui par. & post eum alii. Imp. Just. in §. alia deinde. inst. de pub. jud. Alfonso noster in l. 1. 2. tit. part. 7. (Vide Tiber. Decian. lib. 9. crim. cap. 8.) & Principes, parricidii nomen & supplicium more magorum descendebut dumtaxat irrogatum, in ascendentibus, qui suam prolem morti dedissent, æquia lance observari sanxerunt. Idque iure sane optimū, cum non minor parentum in filios amor & caritas, quam filiorum in parentes pietas esse debeat; sed major potius, quo magis natura ipsa, ut Arist. 2. magn. mor. cap. 12. tradit patres in filiorum amorem, tanquam in actionem, & finem sui, totis animis devchuntur. Qua de re cūm graviter & eleganter Apollonius apud Philostratum in vita. Apoll. lib. 2. cap. 7. & Plutarc. lib. de amor. parent. disserat, & Tiriac. in l. si unquam in priv. ex. num. 1. usque ad 37. & Petrus Gregor. in prelud. lib. 5. cap. 7. copiōse multa, ut assolent, in unum congeressent, non est cur ego. immorari nunc debeam, & illorum paginis (quod impudenter ali. fecerunt cap. 22. n. 24. Ascen. Cle. pat. potest. cap. 4. Con. quest. juri. c. 15. num. 27.) meas paginas conferre. Præsertim cūm tacitibus etiam nobis, parentum erga filios caritatem, & natura ipsa satis commendet, & ejus inditum nomen ostendat. Filii namque, à sino dicuntur, ut cum Accurs. in s. fin. verb. appellantur inst. qui test. tut. & alii relati à Rojas in ep. success. c. 2. num. 5. Tiriac. sup. num. 11. nostro alii communiter prodiderunt, quod amorem & affectum significat, aut à verbo *genui* hoc est, vehementi affectione, & summo amore appellatur, ut Alciat. in l. filii appellatione 84. ubi Bræqueus de verb. sig. Connan. lib. 10. com. cap. 1. Rebus. in l. liberorum vers. præter hec omnia, de verb. sig. Connan. & eruditiores alii testantur: Unde nullum nomen dulcissimum amantium quām filii, Calistratus d. l. liberorum docet, & Latinus Pacatus in Panagyr. ad Theod. instituente (inquit) natura plus ferre filios, quam nomes tipos diliguntur. Cicer. 3. de finibus etiam ex forma, membrisque corporis intelligi ait, naturam ipsam procreari liberos voluisse, & diligenter deinceps procreat. Regulo loquitur, qui concepto per filii salutem juramento, quemdam fefellerat, Clamat (inquit) moriens: ò hominem nequam, perfidam, ac plus etiam quam perjurum, qui sibi per salutem filii pejerasset. Ostendit etiam Terentianus in Heaut. act. 5. scen. 4. Sostuta, quæ Clitiphonti filio dejetat, hoc modo. Ita mibi atque hunc sit superstes, ut ex me atque beatus natus est. Apud Senecam lib. 9. contr. 4. quoque patris jusjurandum his verbis concipitur: Ita mibi superstite filio mori licet. Et lib. 9. contra 4. Ita mibi libero & vivere continet, & mori. Ita oculos meos filii manus operiant. Quo loci, quod Seneca de operiendis oculis ait (ut oblitus animadvertemus) ad Romanorum morem spectat, apud quos C. Plinius magno ritu sacrum fuisse ait, ut motientibus oculos operarent. Quo nomine, ut ex Plutarchi, resert Petrus Crinitus de honest. discipl.

G 2

Obras Postumas.

ipl. lib. 18. cap. 12. infelices eos vulgo vocare solemus, quorum oculos, propter absensiam, parentes vel filii obtegete non potuerint. Apud Quintilianum decl. 6. etiam pater ille proclamat, O quam grave est mori quanto gravius quod ego vivo supererit filii mei. Et Cicero lib. 21 de nat. Deor. quamvis à Laetantio dicit. inst. lib. 2. cap. 48. reprehensus, inde superstitionis, & superstitionis nomes provenisse retratur, quod essent multi, qui toros dies precentur, & immolarent, ut sibi filii superstites essent. In epigraphis quoque maximi hujus erga filios amoris, & communis parentium voti, ut sibi filii superstites sint, multa testimonia à Romanis reliqua ex his constat, quæ diligentissimus Brisonius 7. de form. pag. 797. congesit. Quorum tamen duo transcribam, quæ apud Cujacum lib. 8. obs. c. 23. etiam reperiuntur: Et priuium cō libertus, quod excellentissimi & acutissimi Jurisconsulti Papiniani nunquam sine honoris titulis laudandi (Prout & faciunt Impp. in l. cum acutissimi, & in l. cum vtrum C. de fideicommissis. & in l. 1. vers. sed neque C. de vet. jur. encl. & alib. passim) fuerit, ejus monumento in hac verba à parentibus possitum.

ÆMILIO Paulo Papiniano Prefecto Pretorio Jurisconsulto, qui vixit annos xxxvij. dies x. menses III. Papinianus Hostibus Eugenia graciili turbato ordine, in senio, heu parentes fecerunt Filio optimo. Aliud sic habet.

In felicissimum parentis afflictum præ posteritate Naturæ, Filium hoc tumulo condidit, quem importuna, Mors ademit, Prærequisite sensi baculum, cui jam defessa atas admitem, Per breves annos suos allevabat, nunc ante mors adsequitur quam tristes lacryma deseruerint.

Quæ cum ita sint, nemo ibi inficias, justis de causis parentes, qui filiorum fata properaverint, quorum vitam cupere, fovere & propria vita dispicio curate debuissent, Constantini lege, asperrimo parricidarum supplicio dannari. Quid enim non illi patientur, qui plus nimio duri proprios filios negligunt, & immoderata austeritate eos occidunt, pro quibus non secus ac pro aris & locis dimicante tegebant? & qui naturam, non dicam hominem, sed omnino ferarum exuisse videntur? Quæ ut recte considerat Petrus Gregorius lib. 36. syntag. cap. 24. num. 22. & in prelud. lib. 5. cap. 7. & omnino Philost. in vit. Apoll. l. 2. c. 7. pro suis maxime catulus occumbunt. Delphines enim isti stetutus diligunt, ut eos sequantur, & una Ideo cum illis (Ælianu referente 1. de animal. c. 18.) capiantur. Avis etiam, vulpanseris nomine, incenit Horus Appollo in liter. hierogl. si quando eam venator cum parvulis insequatur, patrem & pariter matrem, ut serventur parvuli, se ultro venatibus dare. Exar quoque pulcherrima apud Luciferum lib. 2. de natur. rerum. dolentis vacca de vitulo amiso descriptio, & apud poëtam Papini.

qua

Arpera Tigris
Fastibus abreptis, Scythico dererta sub antro,
Accubat, & repidi lambit vestigia saxis.
Eitea, quam sevo fastis pressere cubili
Venantes Numidae, natos eredita superstatis.
Mente sub incerta iorrum, ac miserabile frendens.
Illa quidem turbare globos, & frangere morsu
Tela querit; sed portus, amor, crudelita vincit
Pectora, & in media cædus circumspicit ira.

Unde nihil certè gravius habuit Aschines in orat. cont. Ctesiph. & Demosth. quod expobraret Demostheni, quæ quod statim post filii mortem, candida veste indutus luctum neglexisset: adjiciens eum, qui filios aut committit, aut odit, neque probum esse, neque bonum populi gubernatorem futurum. Iob (cap. 39. Pier. Valer. in Hierog.) quoque hujusmodi homines Struthioni aī comparat, cuius maxima est erga proprium fortunam oblio, Duratur (inquit) ad filios suos quasi non sint sui, privavit eam Deus sapientia, nec detit illi intelligentiam. Quare Plato lib. 34. dialog. 9. de leg. nequaquam illatum filii a parentibus caēdem inulantem relinquendam existimat, quin potius suls legibus cavit, ut si pater aut mater (accidit quanvis raro) per iram verberibus, vel alio modo filium, vel filiam interficiat, perinde ac ceteri homicidae purgetur, & triennium exulet, ac post ipsam restitutionem maritus ab uxore, uxorque à marioto separantur: nec simul amplius liberis procreandis operam navent: neuterque horum simul haberit, vel una cum eo sacris communict, Ægyptiorum etiam legibus, ut Diodorus lib. 1. Bib. refert, pater filii interfector eo supplicio affici jubebarit, ut tribus diebus, noctibus palam & observante eum militari manu, circa interempti filii cadaver assistenter. Equeum non putantes eum liberorum causa vitam perdere, cuius ipse liberis actor fuisset, sed dolore, & poenitentia facti affligendum. Quæ poena, licet levis prima facie videatur, Sicilij non invenerit Tyranni tormentum magus, cum ob nimiam naturæ necessitatem, & parentum in filios amorem, lugubre illud trium dierum spectaculum, & sceleris proprii conscientia, pro�urs patri perniciem sit allatura, nam ut ait Euripides in suppl. act. 5. vers. 128. in supplicibus. Nullum cruciabilis malum inventari potest quādum filium mortuum conspicere. Et ut recte Seneca in Hippol.

O nimium potens
Quanto parentes tanguinis vinculo tenes
Naturali quādum te colimus inovis quoque?
Occidere volui noscum, amissum fleo.

Quòd forsitan respxit Lucianus in Tyrannicida, ubi Tyranni filium, qui interfecerat, præmium quoque pro patris morte exposcit, quæ is præ dolore sibi conciverat, verba autem haec sunt. Cum duos eodem die Tyrannos occiderim, unicum tamen pro ambobus præmium petimus venio, qui quidem unus omnium quotquot unquam Tyrannicida fuerunt, unico vulnera duos maleficos fuerint amolitus, necque dederim, filium videlicet ense, patrem ingenti caritate, qua filium adamabat. Itaque Tyrannus pro his,

Liber II. Caput X.

53

que commisit, magnas poenas nobis dependit, quippe qui & vivus aspercerit filium prius morte sublatum, & quod est omnium maximè novum, compulsus sit denique ipse sui Tyrannicida fieri. Sicque ut Petrus Victorius scribit wariar, leſt. cap. 8. nullum multi magis ditam, plenamque odii rationem, quam animum suum in illicetis juris, satiare possent, judicant, quādum filios in ipsorum parentum conspectu trucidare. Legimus enim apud Demosthenem contra Aristocratem, Cardianos, ut supplicio acrimoni afficerent Miltoctem Thracem amicum Atheniensium, primum filium ante patris oculos in navi jugulasse, & è navi in pelagus projecisse. Fertur etiam Plutarchus teste Stratesclean Spartiatam mulierem, cum filio captam, tortores rogasse, ut prior filio necaretur, sed ut crudelius vexaretur, non obtinuisse, & apud Virgilium 2. Aeneid. Priamus non de cæde filii Neoptolemum accusat, sed quod ante patris oculos occidisset, sic inquiens.

Ece autem elapsus Pyrrhi de cæde Pelies, Unus naturam Priamus, per rela per hostes Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat. Sauciatus illum ardens infensum vulnere Pyrrus Insequitur, jam, jamque manus tenet, & premvit hastā Ut tandem ante oculos evasit, & ora parentum Concidit, ac malo vitam cum sanguine fudit, Hic Primus quānguanum media jam morte tenetur Non tam abstinat, nec voci, træque pepercit, At tibi pro scelere esclamat, pro talibus auctoribus, Dii, ti quæ est calo pietas, que talia curet, Persolvant grates dignas & præmia reddant Debet; qui nati coram me cernere lethum, Facisti, & patios fadasti funere vultus.

Sed neque abest Astyagis Persarum regis factum, qui ut Herodot. & Justin. lib. 1. recensent, nullam in Arpagum ob servatum nepotem Cyrum, majorem ultiōnem inventit, quādum ejus filium occidere, patrue epulandum offerre: Et Cambisis, qui ut refert Crinit. lib. 6. cap. 2. Traxapi infestus, quod eum temulentia, & ebrietatis accusare ausus fuerat, filium ipsius presente patre in medium procedere, sublataque super caput sinistra manu, procul consistere jussit; & interim capiens arcum, intendensque illum: probabo, inquit, nunc falsum esse quod objurgas, & in cor ipsum adolescentis, aciem simil ac spiculum direxit, eumque pro libidine fixit. Unde hoc nature tributum solventes Ægæus, Gordianus, Melisius, Scedasius, Octavius Balbus, & alii plurimi sexus utriusque parentes, quorum passim auctores (Valer. lib. 5. cap. 7. Plutarc. in amator. narrat. Leonicus de var. hist. lib. 2. cap. 10. Tiraq. in d. l. si unguani in princ. n. 8.) mentionem fecerunt, filiorum mortes præ moeroris magnitudine non sustinentes, amplius in vivis agere noluerunt, & nimia erga filios indulgenzia, in se ipsos manus injicere non dubitarunt. Et apud Quintilianum decl. 11. cū filii pauperis ad supplicium peterentur, pater sese obrulit, illos vicaria morte servaturus. Quod (inquit ipse) qui miretur non habet liberos. Non absimili ab Agesilai dicto, ratione, quem, cū quidam arundini incidentem, & cū filio equitantem yidisset, nimiamque in-

CAPUT XI.

Non esse tantam pietatem filios servare, quantum facinus interficere. Fuisse multis, qui in suam progeniem sevirint. Echeti, Tantalii Prognos, Medea, Pontia, Galla, Dejotari. Laudicis & aliorum utriusque sexus parentum in filios crudelitas. Ejus detestatio, Constantinum, qui primus calle supplicium filicidis indit in idem crimem prolapsum. Hoc multis testimonis probatum. Quæ causa Constantinum in filii, & uxoris necem impulerit. Ad purganda parricidia regenerationis lacrymarum, non ob lepram suceptum ab eo fuisse.

Constat igitur verissimum esse, quod Eu- pides in Aiem. dixit: Vehementem amo- rem Deus in liberos hominibus dedit. Constat etiam

etiam hunc affectum, ut Cicero in epist. ad Attic. tradidit, hancque benevolentiam genuinam, & naturalem erga sobolem esse. Unde merito senvissima particidii poena, ejusmodi flagitium, non dicam parentum, sed carnicum impiissimorum punitur, qui propria pignora perdere non exhorrent, que communis omnium animalium instinctus, & pietas servare, & docet & jubet. Quod sentiens Quintilianus declam. 8. Non est tanta (inquit) pietas filium obseruasse, quantum facinus occidisse; nimur quia in id omnes sponte natura duce feruntur: hoc vero tam infandum scelus, nulli in animum cadere posse videtur. Quam ob causam non judices tantum, & leges humanæ, verum & natura ipsa, in hac hominum portenta excandescent: Nam ex Apollonio Rhodio lib. 4. argonau, didicimus Echeturum quendam sceleratum hominem, quod filie oculos ferreis stimulis confixisset, miserabiliter apud inferos cruciatu torqueti, caliginosa in casa molentem. Tantalus quoque à Poëtis narratur, Diis, quo convivio exceperat, Pelopem filium membratim disceptum, & coquum, comedendum apposuisse: illi vero reddita Pelopi vita, patrem tanti sceleris auctorem, ad inferos detruserunt, ubi perpetua fame & siti torquerat, Eridani fluvio aquisamento tenus immersus, & pomis que ejus capitum imminet, captiōnem ejus fugientibus. Progenes etiam, atque Medea multiplex est item apud eosdem Poëtas memoria: (Sen. in tragedia Medea: Ovid. 7. metam. Elīan. de var. hist.) que illatas sibi à maritis injuriās, innocentium filiorum cedibus vindicarunt, adversus quas, avium exemplo insurgit Alciatus Embl. 193, ubi plura Minores & Sancti, vide eosdem Embl. 54. sic inquiens:

*Ante diem vernam boreali cana palumbes
Frigore nidificat, praeocca & ova fert:
Mollis & pulli ut jacensi, sibi belicos alas,
Quis nuda hiberno deficit ipsa gelu
Ecquid Colchi puluit, vel te Progne improba? mortem
Cum volucris proprie prolixi amore subit.*

Et Juvenalis satyr. 16. Pontia crudelissimum facinus refert & increpat, qua duos filios veneno necavit.

*Sed clamat Pontia, feci
Confiteor, puerisque meis aconita paravi,
Qua deprehensa patent, facinus tamen ipsa peregi,
Tunc duos una saevissima vipersa canū;
Tunc duos septem si septem forte fuisent.
Credamus tragicis, quidquid de Colchide sorva
Dicitur & Progne.*

Cujus etiam Pontia sceleris nefandum, Epigrammatisarius Martialis lib. 2. Epig. 34. expressit. Gallæ sceleri comparans, qua non minori crudelitate tres natos fame peremerat, in hæc verba:

*Cum placeat Phileros tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos Galla perire fame,
Perpetuum Dii re facienti Philerotis amicam
O mater quæ nec Pontia deterior.*

Sed ut à Poëtis ad historicos transeamus, nemo erit, qui sine maxima execratione atrocis, barbarumque Regis Dejotari facinus legere pos-

sit, quem post Plutarch. relatum à Cæl. Rhodig. lib. 11. cap. 17. & M. Ant. Muret. lib. 8. var. c. 24. commemorant, plures habuisse filios, quorum cum ipsi uni relinquere imperium, atque omne patrimonium suum cuperet, quo id facilis efficeret, ceteros omnes manibus suis trucidavit, vinitorum exemplo, qui cum vitis aliqua complures emiserit surculos unum tantum ex his relinquere, alios amputare conueverunt, ut is, qui relinquitur, major & robustior fiat. In Galilæa etiam latronem quendam septem filios simul cum uxore in Herodis Regis præsentia occidisse, idem Cælius supra recenset. Sed neque minor illius Marie crudelitas videretur nisi necessitas maleficium quodammodo temperaret, que, ut Egesippus de excid. Hierosol. Joan Sarisberiens. In polier. narrat fame coacta, qua omnem affectum excludit, Hierosolymitan bellum temporibus filium in frusta consecutum, igni percoxit, ut hiante, ut Cælius qui eleganter eamē hist. refert lib. 13. l. c. 7. ant. c. 20. ait, ventris latratus explorat. Laudici autem inumanitas omni excusatione, quin & fide major judicari poterit, qua ex sex virili sexus filii ex marito Ariarate Cappadocciae rege jam defuncto suscepisti, metuens, ne ab administratione regni adulteri ejus, quem perditè amabat, à filiis prohiberetur, quinque particidii poculo, ut Patricius de regn. lib. 4. tit. 11. ex aliis resultat, interfecit. Unum qui adhuc à nutritoribus alebatur, à mitterno furor ac diro scelere cognatorum custodia eripuit, qui deinde matri (qua parvo post tempore concursu totius populi propter nimiam saevitiam trucidata est) successit in regno, & regiam sobolem jam propè per scelus extinctam propria virtute instauravit. Savus etiam nimis Manlius Torquatus ab Valer. & aliis infra citandis appellatur, quicquid non servati imperii causam in nece filii prætenderit: quemadmodum & Spartanæ illa mulier Damastria, qua cum accepisset filium vili, atque ignava animo esse, domum reversum manu sua occidit, ac Græcis versibus sepulcro inscriptis, ut Plutarchus refert in apoph. Lacon. circa fin.

*Hunc timidum mater Damastria ipsa peremit,
Nec dignum matre, nec Lacedemonium.*

Sed & aliud mulieris cuiusdam parricidium, miraculosamque ejus ultiōem apud Sophronium in prato spirit. cap. 76. Majol. dier. canicul. colloq. 10. pag. 397. legimus, ait enim illam cùm intra navigium admissa fuisse, tametsi secundi essent ventorum afflatus, quiescente mari, cùm reliqua omnia navigi felicissima navigatione uterentur; illud unum velut immobile dies quindecim substitisse, summa itinerantium omnium, nautarumque modestia, quoque gubernator ad divinam opem configiens responsum auditum divinum: Ejiciendam mulierem, cui Maris nomen erat; Accitam igitur rogavit, ut scelerā indicaret, unde omnibus jacturam pati tantam, ipsa una causam præbuisset, aperuit illa peremie se

fin.

filios duos, ubi ad secundas nuptias viam ap̄eriret, ac nec sic invenisse. Tunc gubernator mulierem in scapham descendere jussit; int̄rum tunc accidit, scapha quinques in giro agitata, in imum cum muliere demersa est: Navis autem post hæc tanta velocitate iter percurrit, ut triduo iter omne absolverit, quod novissimi quindecim diebus confici potuerit. Verum Dii meliora, quam ut ego corum omnium catalogum faciam, qui natura leges transgressi, in propriis filios crudeliter servierunt, præsertim cùm huicmodi monstra, que fuerant potius obliuione perpetua damnanda, passim in aliorum scriptis connumerantur: Valer. lib. 5. c. 7. Bapt. Fulgos. lib. 5. c. 8. Textor. in officina 1. part. Quare sufficiat exempla aliis minus cognita retulisse, & illud tandem pro coronide subiectamus, Constantium Cesarem, qui primus (ut diximus supra) cullei penam in filiorum interfectores extendit, in idem crimen, quod graverit adeo damnavit, non multis postmodum annis incidisse. Nam Crispum filium, & Liciniūm ex sorore natum, quibus consulibus severissimam in particidas legem promulgaverat; item etiam & Faustam uxorem crudelissime occidisse narratur: Ita tradunt Oros. lib. 7. cap. 28. in fin. Eutrop. lib. 10. Sext. Aur. Vict. & Petr. Mexia in vita Constantini: ut contra Evagrium, & Sozomenum crudelitatem ostendat Caesar Baronius 3. tom. annal. anno Christi 324. & aperiē testatur Sidonius Appollinaris 5. epist. 8. qui postquam hos versiculos retulit, qui in Constantini p̄lati foribus appensi fuerant.

*Saturni aurea recla quis requirat?
Sunt hæc gemmea, sed Neroniana.*

Ita subdit, quia scilicet prædictus Augustus Hædem ferme temporibus extinxerat conjugem Faustam calore balnei, filium Crispum frigore vene- ni. Cujus sceleris causam licet Zonaras 5. tom. annal. in vita Constantini, & Muretus lib. 1. var. cap. 12. fuisse dicant, quod Fausta Crispum Constantino ex concubina natum, insano amore correpta, cùm ad concubitum pellitice nequisset; apud patrem eodem modo ut Phædra Hippolytum, accusavit, ut à quo admareret, sua pudicitia sepe sollicitata, quem Constantinus rē non satis considerata imme- rentem morte multavit, & deinde veritate cognita, de ipsa quoque uxore, cùm ob impudicitiam, tum ob filii cædem poenis exegit, ea in balneum vehementer caleafatum introducta, & nimis astu præfocata. Adhuc tamen Constantinus ipse horum particidiorum pertusus, que fortè non adeo justa ratione patravit, augures pro tanti criminis purgatione, & expiatione consultui, a quibus cum nullam acciperet formam; quæ ab aliis hoc facinus posset, doctus Christianam fidem per Baptismi susceptionem scelerā omnia abdere, salutarem aquam, ut Baronius exactissime, & diligentissime probat; suspectus corum, (tradit Alciatus lib. 7. parer. cap. 19.) inde errorem rejiciens, qui anilibus fabulis duci, illum in mor-

te, vel dum lepta laboraret, regenerationis lavaerūm a Sylvestro Pontifice accepisse, fa- tentur.

Parricidii teneri matrem non quæ natum tan- tum, verum & qua conceptionis filium abeg- rit, & abortum procuraverit. In hac re com- muniter animalium factum ab inanimato distinguit. Id an iure factum? Ne ponimus in le- ge Cicero iſſi. de penit. exponitur. In abortu- tum carnis Juvenalis. Ovidii, Ciceronis, & Terulliani elegantissima verba. Gravissi- boniciatio hoc crimen videri. Nalla ratione excusari, maximum iniuriam superp̄ mali- tiam, scelus, & perfidiam, & iniquitatem exhibet.

Saturni aurea recla quis requirat?

Sunt hæc gemmea, sed Neroniana.

Ita subdit, quia scilicet prædictus Augustus Hædem ferme temporibus extinxerat conjugem Faustam calore balnei, filium Crispum frigore vene- ni. Cujus sceleris causam licet Zonaras 5. tom. annal. in vita Constantini, & Muretus lib. 1. var. cap. 12. fuisse dicant, quod Fausta Crispum Constantino ex concubina natum, insano amore correpta, cùm ad concubitum pellitice nequisset; apud patrem eodem modo ut Phædra Hippolytum, accusavit, ut à quo admareret, sua pudicitia sepe sollicitata, quem Constantinus rē non satis considerata imme- rentem morte multavit, & deinde veritate cognita, de ipsa quoque uxore, cùm ob impudicitiam, tum ob filii cædem poenis exegit, ea in balneum vehementer caleafatum introducta, & nimis astu præfocata. Adhuc tamen Constantinus ipse horum particidiorum pertusus, que fortè non adeo justa ratione patravit, augures pro tanti criminis purgatione, & expiatione consultui, a quibus cum nullam acciperet formam; quæ ab aliis hoc facinus posset, doctus Christianam fidem per Baptismi susceptionem scelerā omnia abdere, salutarem aquam, ut Baronius exactissime, & diligentissime probat; suspectus corum, (tradit Alciatus lib. 7. parer. cap. 19.) inde errorem rejiciens, qui anilibus fabulis duci, illum in mor-

te,

conveniat, c. homicidium 23. quast. 5. cap. homicid. de paenitent. dist. 1. notat Vela de delict. cap. 15. ex num. 3.

Accedit his, quod, qui abortionis, aut amatorium poculum dederint, etiam si ex eo mulier, aut homo non perierit; tamen quia mali exempli res est, hominum in metallum damnantur, honestiores in insulam amissa patente bonorum relegari, ut tradit Jul. Paul. in 1. si quis aliquid 38. v. qui abortionis, ffa. poen. & lib. 5. sent. tit. 23. Mantua in Enchir. c. 24. jubentur. Quia poena in legibus Wisigothorum expresso ad ultimum supplicium his verbis extenditur, l. Wisigoth. 1. lib. 6. tit. 3. Qui mulieri pregnanti poculum dederit ad necandum infans, vel ad factendum abortum occidatur. Quamdam quoque Milesian mulierem, quod ab haeredibus secundis, accepta pecunia, parum sibi ipsa medicamentis abegisset, rei capitalis esse damnatam Tryphonius ex Cicerone recenser, in l. Cl. er. 39. de pen. quem locum est, cur merito difficultem reputamus, quod constat ex secunda ejus parte, mulierem alteram, quae suis visceribus vim intulit, ne inimico marito, à quo jam diverterat, filium procrearet, temporali tantum exilio ab Imperatoribus coercitam fuisse.

Quodque ut ibi Budaeus advertit, & post illum Covarrub. ubi supra, & lib. 2. var. cap. ult. num. 10. & Menoch. notarunt, d. eas 357. n. 5. Tiber. Dec. suprad Osas. decisi. Pedem. 60. per tot. Cicero, ex quo Consulst illius responsi verba desumpti, de foemina loquitur, quae nequam animatum partum potionibus haustis abegit, quae, si vera est, supradicta distinzione, non debuit aetate gravi supplicio damnari. Sed quidem probandum est, quod docti viri respondent, ideo in eo casu poenam exacerbatam, quod mulier pecunia inducta tantum facinus perpetravit. Ita docet Menochius pluribus aliis ubi supra. num. 13. & c. 14. & cle- ganter Cui. d. lib. 9. obi. v. 9. in princip. Dionys. Gotof. in d. l. Cicero, atrociora namque & majora animadversione, digna judicantur delicta, quae ob pecuniae interventionem, quamque odio vel gratia patrabantur, cap. pro human. de homicid.

Ut vero in viam è diverticulo redeam, in Wormacensi Concilio in e. si aliquis 5. de homicid. (idem cautum est in abortu in 6. Synod. Constant. can. 91. quem parricidium vocat Matisonense, can. 26. relat. à Burch 3. deor. dict. c. 220.) cautum etiam invenimus, ut non solum qui animatum partum abegit, verum & qui explende libidinis causa, vel odiu, homini, aut mulieri quidquam fecerit, vel potum propinaverit, ut non possit generare, vel concepire, vel soboles nasci, ut homicida puniatur. A quo nec abest Stephanus Papa, in c. consulst. 20. quast. 5. qui cum in morte infantis homicidium committi probare contendet, ita inquit: Quasi ille, qui conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est, quanto magis, qui unius saltem diei puerulum perfernit, homicidam se esse excusare nequibit? Sed neque bo-

norum Auctorum testimonialis deficimus, quibus sceleris hujus atrocitas excretrur, & non minor quam homicidium poena multata datur. Nam Juvénalis saty. 6. frequentiam hujus criminis dolens, sic ait: Tantum artes busus, tantum medicamina possunt, & steriles facit, atque homines in ventre necandos Conducit, &c.

Sed jact aurato, vix illa puerula letto Sed tantum artes busus, tantum medicamina possunt, & steriles facit, atque homines in ventre necandos Conducit, &c.

Et Ovidius lib. 2. amor. eleg. 14. aureis carminebus in hanc rem eleganter scriptis, matres detestatus, qua in suos fetus ita crudelis sunt, inter alia sic inquit:

Quia prima instituit teneros avellere fetus, Malitia fuerat digna perire sua;

Si nos antiquis placueret matribus idem, Gens hominum visio desperatura fuit,

Quid plenam fraudas visum crescentibus uois?

Pomage crudeli uellis acerba manu?

Sponte fluent matura sua, sine crescere nata?

Est preium parvus non leue vita more,

Uera quid effodiis subiectis viscera telis?

Et nondum natu dira venena dari?

Culobothra resparsam puerorum sanguine culpant,

Aque sua catum matre queruntur Itym.

Uiraque sova parent, sed tristis utraque cauca,

Jactura rosi sanguinis ulta virum est;

Dicte, quis Terceus, qui vos irritet Jason.

Figere sollicita, corpora vestra manu?

Hoc negue in Armeniis tygers fecere latebris,

Perdere nec fetus causa leona suau.

Cicerio quoque in Cluentiana hoc facinus etiam in parte nequam animato gravissime vindicari debere testatur: Qui austert spem parentis, memoriam nominis, subuidum generis, heredem familiæ, designatunque Reipublica civem. Sed melius ceteris Tertul. Aristot. 7. polit. notans, qui antequam infans sensu, & vita prædictis esset, abortum permittebat, haec scripsit elegantissima verba: Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adiuvat sanguis in hominem delibatur, dissoluere non licet. Homicidii festinatio est prohibitorias, nec refert, natam quis cripiat animam, an nascentem disturbet; homo est & qui est futurus, etiam fructus omnis jam in sine est. Hac tenus Tertul. in apol. c. 9. ex cuius verbis neque non ex reliquis, quæ suprà retulimus, jam liquido appareat, abortum præcipue partus jam animati homicidiæ speciem habere. Unde cum homicidium parentum, vel filiorum in parricidii nomen, & supplicium transierit, leg. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid. l. unic. C. de bis qui parent, non dubitare cullei poena matris afficeret, quæ tam dirum facinus commisissent. Præsertim cum apud Minut. Felicem in Octavio parricidii nomine hoc crimen appelletur: Sunt (ait) que in ipsis visceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguant, & parricidium faciunt antequam partant.

Quamvis Menochius, cuius sententia fonti usu recipi solet, mitius se in hoc crimine habeat, & peccatum. judicium arbitrio reliquat: Menoch. d. eas. 357. Tiraq. in leg. si unquam, verb. suscep. liberos, num. 127. quæ do-

dovent poenam homicidio impositam, nunquam ad abortum trahi. Nam si eas, qua in iam natu grandiores filios, corum forsitan iniuriis percite senviunt, parricidii damnamus, cur non in eas codem gladio leges insurgent? que innocentes animas & temporali hac vita immaniter privant? & quod dolendum est magis, nondum sacro baptismate lotas, æternæ illius gaudiis, & præmisi spoilant? Quod si Justiniano Casari in l. i. quis in suo, §. legis, Cod. de inoff. satis crudele visum est, eum, qui non sentit, ingratu existimari, & alieni odii causa, ab ultra sua matris hæreditate repellit: quanto magis censeri atrox, & crudelè debet, partum nequam in lucem editum, speluncam conveniet, filii loco quoad omnes juris civilis effectus reputabatur. Quinio & conjugalem amorem quilibet alium longè latèque superare, illud Dei Optim. Max. oratione satis ostendit: Genes. 2. Matth. 19. Marc. 10. Paulus ad Eppes. 5. Esdras 3. c. 4. Propter bac relinqut homo patrem suum, & matrem, & adberbit uxori sua. Et Proptianum cartamen lib. 4. admonuit, dum ait:

Omnis amor magnus, sed aperi in conjugé major.

Quod non dubie insinuasse etiam Imper. l. lex que tutores, vers. lex enim non solum, C. de admis. tut. videtur, dum uxores, novis matritis, non res tantum filiorum, verum etiam & vitam addicere, tradit, & Bartolus juris nostri Coryphaeus, in l. pater Severinam, §. soror, de cond. & demonst. expressis verbis testatus est, inquit: Conuges se invicem plus diligere, quam propriis filios. Et Quintil. de clam. 6. sic patrem quemdam loquenter inducit: Filium, & virum habere non poteras, sed didi tibi quem magis amat, iste jam lacrymas, maritum reducem, & incolunam accipe.

In quam eandem sententiam Joannes Nevizanus in Sylva nup. lib. 3. num. 13. (vide etiam Brisson, de ritu nupt. p. 3.) post alios considerat, annulum in dispensatione eam ob causam adhibitus fuisse, ut summa dilectionis signum ostenderet, & ejus rotunditas, quæ est infinita, amorem conjugum infinitum etiam esse debere, declararet. Aitque annulum olim fetrum fuisse, eique adamantem inclusum, ut ostenderetur, non aliter conjugis amorem uxorem a patris amore retrahere quā adamas ferum à magnete retrahere solet. Ex his apparet, justis de causis, & communis Doctorum calculo, & forensi usu receptum, ut parricidii crimen, & supplicium in maritum, qui uxorem occiderit, & contrario locu habete existimetur. Ita tenet Glossa verb. juxta modum in c. fin. de stat. Monach. omnes in l. i. de parricid. & in §. alia just. de pup. jud. Gomez. Carrer. Plaza, & alii, quos refert & sequitur Vela de delict. c. 27. n. 4. & ultra eos Pétr. Alciato conjugalis concordia & caritas suadetur. Cur fel in Janonis promuba sacris non adiuberetur? Formula illa, ubi tu Cajes ego Caja, quo tenderet. Nova ejus explicatio. Uxores maritum aquales esse debere. Dominas sape in legibus appellatas. Interdum filiorum loco fuisse. Poena malis maritis imposita. Qui conjugum amorem propria vita pretulerint. Utrum bac poena ad sponsos trahatur. Martiani responsum exponitur.

A Parentibus & liberis, ad conjuges, nec inopportune, ut arbitror, transitum

Obras Posthumas.

H bult

uit poena coerceri. Quæ opinio licet à Joanne Oinothomo & Marth. Wesemb. in §. alia deinde damnamur, qui contendunt collei pœnam, & parcidii nomen solum in ascendentibus, & descendantibus locum habere, nos tra tamen jure inspecto, ex l. 12. tit. 8. p. 7. omni dubitatione remota admittit debet, & juxta juris communis sanctiones, d. l. uniu. C. de his qui parent. d. §. alia deinde (facit l. ultim. C. de sc̄riis, ubi modus questionis habenda in hoc criminis traditum) adeo vera videtur, ut non solum parcidium, verum de testabilius parcidio scelus in conjugis nece perperari, notabilis quædam decretorum Glossa in c. admonere, verb. existimus, 33. q. 2. tradiditer, que Nevizano, in sylla nup. lib. l. n. 43. & aliis quos ipse recenset, vehementer probatur. Quorum hercule judicium magna ratione nisi, quilibet dicet, qui attente Divi Chrysostomi verba perlegerit, qui postquam virorum in uxores saevitiam, maximam eorum ignominiam esse probaverat ita subdit, in prior. Paul. ad Corinth. epist. hom. 26. (refert illum Tiraq. in l. 8. conn. n. 8. vide etiam Arios tum cantu 5. in princ. qui eleganter in eos qui in uxores saevium invehitur. Et Mant. in Enchir. c. 123. qui docet gravius esse uxorem, quam matrem occidere, & Balduin. in §. sed & major, num. 10. inst. de his qui sunt sui Tiben. Decian. lib. 9. crim. cap. 11. per tot.) Et enim summa injuria est, vita sociam, & in rebus necessariis ante tibi conjunquam, tanguam mancipium ignominia afficere. Ideo hujusmodi virum, siquidem vir appellandum est potius quam fera, & patricida, & matricida, similem esse dixeris. Nam si patrem & matrem uxoris gratia relinqueremus precipimus, non ut injuriam ei faciamus, sed diuinam legem impleamus, & ipsis parentibus tam gratum hoc est, eam contumelia afficere, propter quam parentes Deus dimittendos precepit, nonns hoc tantum insanis, &c. Sed & factum etiam in hanc rem, & hujus crimini diritate ostendit, gravissimum Stephani Papaz in c. admonere 33. quast. 2. ad Hastulphum quendam, decretum, ubi ei propter uxoris cedem asperrim pœnitentiam injungens, ita exorditur. *Admonere te cum labrymis, & multo gemitu cordis curamus, fili Hastulphum, sed non filius debes dici qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti: nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistenterem, non insidiantem quo modo vita tua.* Non invenisti eam cum alio viro nefaria rem facientem, sed concitatam a diabolo, impio favore inflammatam, latronum more, atrocis gladio tuo, crudelior omni bestia, peremisti, &c. Unde & Horatius libro tertio. *Carmenum, Ode 2. Danai filias ita de testatarum,*

trucidati mariti caput gestabat, adversatus est, atque illam è castris excedere jussit, ut Quintus Curtius lib. 8. recensem. Divus quoque Basilius magnus, in exam. orat. 7. vixerat exemplo, quæ cum murana marina, ejecto prius ex stomacho dico veneno congrederetur, maritis suadet, ut reverentia conjugi, animi inclemantium, & inhumanitatem in uxores, deponant: quod Alcibiades noster, embl. 191. eleganti complexus emblemate, ita inquit:

Cum Juris in Venerem, pelagi se in litora sisit

Vipera, & ab stomacho dira veneno vomit.

Murenamque cincta ingentia sibila tollit.

Ai similis amplexus appetit illa viri.

Maxima debet thalamo reverentia: conjux.

Alternum debet conjugi & obsequium, utrum

vixit, & utrum puto summi, & rurib.

Et Cato ille Censorinus, tantum cultus & veneratio deberi uxori censebat, ut quisquis ci manu intulisset, non alter insecedans es set, quā si Deorum simulacra audax temerasset. Neque aliud significare veteres illi Ethnici volebant, ex quorum institutiis, ut ex Plutarcho in præcep. connub. dicimus, qui Junonis Pronuba sacrificabant, fel in sacris non adhibebant, sed è victimâ exemptum, iuxta aram infodiebant, significantes a matrimonio bitem omnem procul esse oportere, & iram, atque odium & amaritudinem à conjugali iuncturâ esse sequestrandam. Quòd etiam sollemne Romanorum morem spectasse, ex codem Plutarcho in prob. cap. 28. Eras. in adag. ubi tu Cajus Alex. ab Alexandr. 5. gen. cap. 40. Briss. de rit. nupt. fol. 42. Mant. in Luebi. cognovimus, ut sponsam introducentes juberent dicere: *Ubi tu Cajus ego Gaja*, quasi, cum viro pacisceret, omnia inter eos communia esse debete, & ubi maritus dominus & domus compos, ibi quoque uxorem dominam atque heram futuram. Aut ut ego magis existimabo, (relicta alia Eustarchii interpretatione lib. 2. & 14. Iliad. quam probat noster Joan. Pareja in repet. l. de censibus) ubi gaudens maritus ibi gaudentem quoque uxorem esse debere. Invenio enim apud Romanos, *Cajos, a gaudio appellatos*, eosque ut ex Valerio (si tamen is est) in lib. de prænomini. ant. constat eo nomine significari, qui cum maximo parentium gaudio nascerentur. Quam inter conjuges æqualiter rerum omnium creator affatim de notavit, cum ex Protoplasti Adami latere, non autem ex pede, aut capite Eavam formaverit. Gen. i. (notant multi ex Theol. quos refert Tiraq. in l. 8. conn. num. 10. Mant. in Ench. cap. 73. Picta poësis pag. 53.) & Romani non obscurè significabant, uxores dominas & matres familias appellantes, ut docte Fornerius lib. 1. select. cap. 11. & Cujacius novell. 22. & ante eos latè Tiraq. l. 10. connub. num. 5. ostendunt, & novissime insignis D. Ant. Pichard.

*Impiæ nam quid potuere majus?
Impiæ sponsos potuere duro,
Perdere serro.*

Et Alexander Regis Spitemenis uxorem, qua-

106

Liber II. Caput XIII.& XIV.

tes, ut recte dicere Columella in pref. lib. ult. d.
re rust. potuerit: *Nibil in domo conjugali apud
priscos dividuum conspicit*, nihil quod aut maria-
tus aut famina proprium sui juris esse diceret,
sed in commune conspiciebatur ab utroque. Nec
minus recte Plutarch. in præcep. commib. c. 36.
& in prob. hinc donations inter conjuges
prohiberi, quod absurdum legislatores existi-
maverint, aliquid inter eos reperiri quo
commune non esset. Quam rationem melio-
rem his que à nostris Jurisconsultis in l. 1. &
seqq. de donat. inter. proferentes, multi enun-
taris auctores non male censurunt, Alciat.
3. disput. cap. 14. Duare, ad titul. sol. matr.
titul. de nup. cap. 1. Corrasius 5. miscel. cap. 14.
& lib. 2. c. fin. in fine.

Tiraquellus post ll. conn. in princip. ex num. 21.
probavit.

CAPUT XI

Cullei panam novioribus legibus, quibus Hispana nostra consenserit, non in parentes, & liberos, & uxores & conjuges tantum sed, & in quorundam etiam propinquorum interfectores irrogatum videri. Quinam bi sint. Parentum nomen ad consanguineos interdum extendi. Marijanus, Justinianus, & Alpbonsus explicati. Cullei pena propinquorum decem non vindicari tandem contra communem defenditur. In fratrum acciditibus res in dubium vocatur. De fraterno amore plurima. Insignes Quintilliani & Valerii in fratricidas loci. Parricidii nomen fraterne cadi a bonis auctoribus datum. De Romuli parricidio. Litus am male crimen Horatii perduellionem dixerit?

Unde qui naturae hoc fœdus, & mortuorum corporum, & animorum conjunctionem, qui matrimoni interventione contrahit, insuper habent, & vita, ac salut, qua una ambobus esse debet, insidias tundunt, meritò atrocissima hac parricidi peccata plectuntur. Nam si Sarta, ut Plutarchus in *Lysan.* restatur, severissimum supplicium malo merito ex legibus erat indicatum. Et apud Romanos mala tractationis actio uxori in virum à quo non ut operatus acciperetur, jure optimo concedebatur: *I. consensu Cod. de repud.* vide Joan. Gutiér. lib. canon. quasit cur non maxima infernalis cædis audacia, maximo etiam supplicio coerceretur? prout Romæ à Tiberio & Senatu Plautium Silvanum prætorem damnatum legimus, apud Quintilia. & Pet. *Aërod.* lib. 8. *rer. jud.* tit. 6. cap. 16. quod Aproniam uxorem est fenestra dedisset precipitem, qui tamquam damnationem voluntaria morte antevertit. Non sic sanè Tiberius Gracchus, qui uxoris vitam propria vice præposuit. Vide Valer. *lib. 4.* c. 6. Cic. de divinat. Plutarch. in *Gracch.* Non sic ali conjuges, qui maritalem fidem egregiis exemplis asseruerunt: vide Valer. *supr. lib. 6.* c. 7. Bap. Fulgos. *lib. 4.* c. 6. Non sic denique Eulororum, Indorum, & aliorum barbarorum uxores, se que se eodem quo maritus rogo comburendas injicabant, aut post illius se-pulchrum laqueo accepto vitam finiebant. De Eruulis Danubii accolis Procopius, de Indis Catharisi, & aliis, Pet. *Aërod.* lib. 8. tit. 5. c. 1. Hæc tamen, quæ de viris, & uxoribus diximus, non facile ad sponsos de futuro (quidam contrarium Plaza de *delict.* c. 22. num. 31. arbitretur) extendenda censerem, nam licet ai sententia legum Pompejæ de parricidiis comprehendendi à Martiano in *l. sed est sciendum* et leg. *Pomp. de parrid.* dicantur, id tamen et eam illius legis parte specat, qua, legi Corneliae de sicaris poena irrogari jubetur, nulli autem supplicium, quod ex rationis patientia maritis infligitur, portrgi ad sponsos non debet, ut bene D. Joan. *Vela de delict.* d. 27. num. 4 contra Plazam *supr. prævidit* in his, namque considerate à nobis cause non militant, & raro aut nuquam, prescrim poenaliibus, uxorum appellatio ad sponsas extenditur, ut latissime ille librorum heluo

-Obras Posthumas.

上